

ARBEJDETS ANATOMI

Introduktion

Hvad er arbejde? Spørgsmålet tematiseres i Stanley Kubricks misantropiske gys *The Shining* (1980). Filmen følger forfatteren Jack Torrance, der sammen med sin kone og lille søn indlogerer sig på et enormt bjerghotel. Hotellet er lukket ned for vinteren, men Jack har taget imod tilbuddet om at fungere som hotellets opsynsmand. Det er forfatterens plan, at det trivielle hverv skal give ham tid og ro til at arbejde med den roman, han ikke har været i stand til at skrive i den virkelige verden med alle dens krav, forventninger og forstyrrelser.

Der er en scene i filmen, som er så foruroligende, at man som tilskuer husker den selv på flere års afstand. Jack har arbejdet på sit manuskript i måneder. Men han er i samme bevægelse blevet indesluttet og udviser en stadig mere besynderlig adfærd over for sin lille familie. Konen Wendy er efterhånden godt og grundigt skræmt. Det hjælper heller ikke, at vintervejret har lagt telefoner og vejnet øde; isolationen nærmer sig det klaustrofobiske. Jack har hele tiden holdt sit bogarbejde tæt ind til kroppen, men da han på et tidspunkt er ude på sin opsynsrunde, sniger Wendy sig ind på hans arbejdsværelse i et forsøg på at forstå, hvad det er, der foregår med manden.

Der sidder et tætskrevet ark papir i skrivemaskinen.

I samme øjeblik vi sammen med Wendy fokuserer på skriften, bliver det frysende klart, at der er noget helt galt med Jacks manuskript. Der står kun en enkelt sætning skrevet på papiret. Til gengæld fortsætter den ned over siden, igen og igen:

All work and no play, makes Jack a dull boy. All work and no play, makes Jack a dull boy. All work and no play ...

Wendy roder febrilsk i det tommetykke værk af løsark, som ligger sirligt i en kasse på bordet ved siden af skrivemaskinen. Men siderne er alle dækket af de samme ord, formuleret i langstrakt og forstemmende monoton. Herfra begynder gysen for alvor.

Kubricks scene er muligvis så svær at slippe, fordi den tager fat i vores faste forestilling om en bestemt type aktivitet – den hårdtarbejdende forfatter på sit kammer – og vender den på hovedet. Forfattervirksomheden anskues som indbegrebet af den kreative proces, en fabulerende udforskning af selvet og det menneskeligt mulige. Men i Jacks tilfælde udtrykker manuskriptarbejdet den mest rendyrkede samlebåndsproduktion, man næsten kan forestille sig. Forfatteren har ikke skrevet sig op i æstetikens højere luftlag, men arbejdet sig direkte ned i psykosens.

Dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* handler om arbejde, om end ikke den slags, som udføres af mentalt uligevægtige, øksesvingende forfattere. Hensigten med nummeret er heller ikke at spolere læserens nattesøvn, selvom vi da håber, at det indimellem vil gibbe lidt i den enkelte! Pointen er derimod, at det gode gys har en vis samklang med de overraskelsesangreb på vore sanser, som antropologien er i stand til at mønstre. Ligesom gys et gerne handler om, at verden ikke er, hvad den giver sig ud for at være, bidrager antropologien med at vise, at hverken ting eller folk er på deres „rette plads“ i forhold til vores forudfattede meninger og forestillinger. Det gælder i høj grad for studiet af arbejde.

Der hersker almindelig enighed om, hvad begrebet arbejde dækker over. Vi mener at vide, hvad der refereres til, når nogen spørger os, „hvad vi laver“. Og vi kender hver især dusinvis af mennesker med stillinger, hvis indhold vi mener at have begreb om – men hvor vi hurtigt ville komme til kort, hvis vi blev bedt om at forklare, hvad disse personer rent faktisk foretager sig. Det hænger sammen med, at arbejdsbegrebet har en „institutionaliseret“ karakter. Spørgsmålet, hvad arbejde som socialt og kulturelt fænomen betyder, er ikke noget, vi almindeligvis tænker over. Det er nærmere noget, vi tænker *med*. På linje med andre institutionaliserede begreber snyder den entydige forestilling om arbejde, fordi der under dække af kategorisk klarhed findes en mangfoldighed af betydninger og forståelser.

Artiklerne i dette nummer af *Tidsskriftet Antropologi* eksponerer og diskuterer på hver deres måde sådanne forståelser. Nogle af forfatterne ser på det, der umiddelbart fremtræder som konventionelle arbejdsformer, men som rummer uforudsigelige sociale verdener og overraskende former for betydningsproduktion. Det gælder eksempelvis Fabienne Knudsens blik på „godt sømandskab“ og hendes beskrivelse af, hvordan den traditionelle sømandsidentitet brydes med en faglig udvikling, der går i retning af mere kontrol og flere regler. Og det gælder tilsvarende Helle Max Martins beskrivelse af ugandiske sygeplejerskers evne til at improvisere i en organisatorisk kontekst præget af næsten ubegribelige materielle mangler.

Andre artikler rykker ved vores forestillinger om, hvor arbejdets grænser går, dvs. hvor arbejdet så at sige begynder og slutter. Derved bidrager de til en diskussion af, hvad vi i grunden kan forstå som arbejde, og hvilken rolle arbejdsbegrebet spiller i forskellige kulturelle sammenhænge. Nanna Jordt skriver om havearbejde i Sydafrika som en praksis med betydelige moralske implikationer og med sociale funderinger, som minder om dem, der normalt knyttes til lønnet arbejde. Lotta Bjørklund skriver om sort og hvidt arbejde i Sverige og om de rationaler, hvormed „helt almindelige mennesker“ legitimerer deres brug af sort arbejdskraft. Og Charlotte Baarts reflekterer over perspektiverne for et fleksibelt arbejdsmarked, som truer med at opløse grænsedragningen mellem arbejdsliv og andet liv.

Endelig har tematikken relevans for vores eget arbejde som antropologer. Studiet af varierende arbejdsformer kaster nyt lys på feltarbejdet og de måder, hvorpå vi betragter sociale og kulturelle fænomener. Når menneskers forestillinger om arbejdet og dets betydning er under forandring i almindelighed, ændrer antropologiens etnografiske modus operandi sig også. Denne dobbelthed afspejles i Karen Lisa Salamons undersøgelse af internationalt orienterede, åndeligt søgende og reflektivt selvforandrende arbejdskulturer. Og den samme dobbelthed undersøges med et eksplicit metodisk fokus i den afsluttende artikel, hvor Turf Böcker Jakobsen diskuterer implikationerne af en multilokal

etnografi, hvor feltet ikke længere betragtes som en fast forankret og kontinuerlig størrelse.

Temanummeret lægger op til overvejelser om, hvad arbejde er, uden at sætte grænser for, hvad arbejde kan være. Det maner til refleksion over arbejdets betydning for mennesker, uanset om vi kalder os sømænd eller sygeplejersker, forfattere eller antropologer. Vi håber, at det derved bliver muligt at øjne nye og overraskende sider af et begreb, som på godt og ondt fylder meget i vores hverdagsliv og bevidsthed.

Samtidig opfordrer vi til, at *Tidsskriftet Antropologi* betragtes som lystlæsning og ikke som (endnu) en arbejdsopgave. *All work and no play, makes Jack a dull boy...*

Redaktionen

